

Kant ve Avrupa

28 Eylül 2024 Cumartesi günü Ankara Goethe Enstitüsü'nde gerçekleştirilen "Kant'ın Pratik Felsefesinin Güncelliği ve Sorunları Konferansı"nda öne çıkan iki isim Prof. Dr. İonna Kuçuradi ve Otfried Höffe oldu.

Kant'ın pratik felsefesi, günümüzde karşılaştığımız çeşitli krizler, şiddet, savaş ve liberal olmayan koşullar karşısında hâlâ rehberlik eden bir ışık olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durum, Kant'ın Aydınlanma düşüncesinin temel bir gereksinimi olarak, bireyin kendi adına düşünme özgürlüğünü insanlığın evrensel bir ilkesi olarak savunmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle günümüzde her şeyin "eşdeğer" kabul edildiği bir dönemde, Kant'ın "saf pratik aklın temel yasası" ile tanımladığı "kesin buyruk", "ödev buyruğu" ve "pratik buyruk" gibi kavramlar, eylemlerimizin etik değerini belirleyen aşılmaz kriterler olarak önemini korumaktadır. "Pratik buyruk", genel olarak eylemlerimizi yönlendiren ana hedeflerimizi belirlemede bize rehberlik eden bir ışık işlevi görmekte ve insan onuruna yakışır bir yaşam sürmek isteyen herkes için faydalı bir araç olmaktadır.

Kant'ın doğumunun üç yüzüncü yıl dönümünde gerçekleştirilen konferans, Kant'ın pratik felsefesinin günümüzde hâlâ geçerli ve yol gösterici olup olmadığına odaklanmıştır. Bu bağlamda, Otfried Höffe'nin "Für ein Europa der Bürger" (Bir Avrupa Vatandaşı için) adlı eseri, Avrupa'nın neyi temsil ettiği ve Avrupalıları neyin bir araya getirdiği sorularına yeni bakış açıları sunmaktadır. Höffe, Avrupa'nın bir "Bürgerunion" (Vatandaş Birliği) haline gelmesi gerektiğini savunmakta ancak bunun gerçekleşebilmesi için vatandaşların bu ortak değerleri keşfetmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kitap, Avrupa'nın politik projesini ve kültürel zenginliğini detaylı bir şekilde ele aldıktan sonra, Höffe'nin "bürgerfreundliches Europa" (vatandaş dostu Avrupa) vizyonunu geliştirdiği bir bölümle sona eriyor.

Höffe, Avrupa'nın sınırlarının Antik Çağ'a kadar uzandığını ve Avrupa'nın coğrafi sınırlarla tanımlanamayacağını, daha ziyade ortak bir kültürle tanımlanabileceğini ileri sürmektedir. Bu ortak kültür, özgürlükçü demokrasi, sanat, bilim, altyapı ve yönetim gibi unsurları kapsamaktadır. Özellikle son üç nesil boyunca, bu kültür Avrupa için bir barış teminatı olmuştur. Höffe, Avrupa'nın anlaşmazlıkların yalnızca hukuki veya politik yollarla çözülmesi gerektiğini savunan bir irade sergilediğini ve bu iradenin Avrupa Birliği'nin politik çekirdeğini oluşturduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, Höffe Avrupa'nın çeşitliliğini ve üye devletlerin farklılıklarını koruma hakkını da vurgulamaktadır. Avrupa Birliği üye devletleri, "Vielfalt in Einheit" (birlikte çeşitlilik) ilkesine uygun hareket etmelidir. Höffe, Avrupa'nın daha

fazla birleşmesini dışlamamakla birlikte, bunun için insanların zihinlerinde daha derin bir Avrupa bilincinin oluşması gerektiğini savunmaktadır.

Kant, Avrupa Aydınlanması döneminde Stoacılık ve Hristiyanlık gibi ortak Avrupa değerlerini bir araya getirerek Avrupalı kimliğini pekiştirmiştir. Ayrıca, bu Avrupa unsurlarının kavramını her türlü Avrupa merkezlikten arındırmayı başarmıştır.

Avrupa Aydınlanması'nın zirve döneminde, Immanuel Kant, çağının temel temalarından biri olan eleştiriye, dönemin diğer iki önemli teması olan akıl ve özgürlük üzerine uygulamıştır. Bu yaklaşımıyla Aydınlanma'yı radikal bir öz-eleştiri sürecine tabi tutmuştur. Aydınlanma üzerine bir aydınlanma gerçekleştirerek günümüze kadar süregelen paradigmatik bir öz-aydınlanma sürecini başlatmıştır. Bu düşüncenin temelinde, ünlü üç soru yer alır: Ne bilebilirim? Ne yapmalıyım? Ne umabilirim? Bu üçlemedeki ilişkiden hareketle; kozmopolitizm, felsefenin politika ile olan bağlantısını akla getirir. Günümüz perspektifine göre ulusal, etnik, dilsel, kültürel ve belki de dinî sınırları aşabilen birey "kozmpolit" veya "dünya vatandaşı" unvanını talep edebilir. Bu bağlamda, kozmpolit terimini politik bir anlamda kullanmaktayız. Ancak felsefe, bu terimi çok daha geniş bir çerçevede ele almıştır. Bunun nedeni açıktır zira felsefenin bilişsel temeli, nerede olursa olsun ve nasıl gelişirse gelişsin, etnik olarak sınırlı bir kapasiteye sahip değildir (örneğin, Avrupa merkezci bir bakış açısı). Felsefenin itici gücü ve aracı, tüm politik sınırları aşan evrensel insan aklıdır. Bu akıl, deneyimle sıkı bir bağlantı içerisindedir. Kant için, sentetik a priori'nin güçlü bir savunucusu olan felsefe, yalnızca ön deneysel düşünce ile sınırlı değildir. Felsefenin başvurduğu deneyim, evrensel insan deneyimi ile ilgilidir. Felsefe, özgün hakları (örneğin, küçük sosyal birimlerin hakları) savunduğunda bile ikna edici olabilmek için evrensel argümanlar kullanmaktadır.

Otfried Höffe'nin, Avrupa'nın sınırlarının Antik Çağ'a kadar uzandığını ve Avrupa'nın coğrafi sınırlarla tanımlanamayacağını, daha çok ortak bir kültürle tanımlanabileceğini savunan argümanı ile birleştirildiğinde, Kant'ın kozmpolit düşüncesi Avrupa'nın sadece bir coğrafi kavram olmadığını, aynı zamanda geniş bir kültürel ve felsefi mirası ifade ettiğini gösterir. Avrupa, sınırlarını aşan bir akıl ve özgürlük geleneğine sahiptir ve bu, kıta sınırlarını aşan bir düşünce ve yaşam biçimi olarak kozmopolitizmle örtüşmektedir. Bu bağlamda, Avrupa'nın özü, farklılıkların ötesindeki ortak değerlerde ve evrensel insan deneyiminde yatar. Bu ortak değerler ve deneyimler, Avrupa'nın sadece bir bölge değil, aynı zamanda bir fikir ve idealler topluluğu olduğunu gösterir. Avrupa'nın gerçek sınırları, coğrafi çizgilerle değil, ortak ahlaki ilkeler, akıl ve özgürlük arayışıyla çizilir. Bu anlayış, bireylerin ve toplumların ötesinde, tüm insanlığın ortak yararı için evrensel bir ahlak ve akıl sisteminin oluşturulması gerektiğini öne sürmektedir.

Ancak tarihsel süreçte, Avrupa'nın kozmopolit idealleri, yerel, dönemsel ve bölgesel çıkarlar karşısında sıkça test edilmiş ve bu çıkarlar doğrultusunda bu ilkelerden sapmalar yaşanmıştır. Bu durum, özellikle Afganistan, Irak, Suriye ve Filistin konularında Avrupa'nın tutumunda belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir.

Afganistan ve Irak'ın işgali, Avrupa'nın kozmopolit idealleri ile ulusal güvenlik ve stratejik çıkarlar arasındaki gerilimi ortaya koymaktadır. Bu müdahaleler, terörizmle mücadele ve demokrasiyi yayma gibi gerekçelerle savunulmuş olsa da birçok eleştirmen, bu eylemlerin aslında bölgedeki jeopolitik ve ekonomik çıkarları koruma amacını taşıdığını iddia etmiştir. Suriye'deki iç savaş ve Filistin-İsrail çatışması da benzer bir şekilde, Avrupa'nın evrensel ahlak ve akıl anlayışı ile bölgesel çıkarlarının çatıştığı başka örnekler sunmaktadır. Bu çatışmalar, Avrupa'nın dış politikasında çoğu zaman çıkar odaklı yaklaşımların ahlaki ve kozmopolit değerlerin önüne geçtiğini göstermektedir.

Avrupa'daki kültürel, jeopolitik ve kolonyal gerilimler, kozmopolitizmin test edilmesine yol açmıştır. İngiltere, Almanya ve Fransa arasındaki rekabet, Avrupa Birliği içindeki birlik ve dayanışmayı zorlaştırmış, bu da Brexit gibi ayrılma süreçlerini tetiklemiştir. Brexit, Avrupa kozmopolitizminin önemli bir sınavıdır zira bu süreç, ulusal çıkarların evrensel değerlerin önüne geçebileceğini ve Avrupa'nın bütünlüğünü tehdit edebileceğini ortaya koymuştur.

Avrupa kozmopolitizminin Kant'tan ilham alan evrensel ahlak ve akıl iddiası, yerel, dönemsel ve bölgesel çıkarlar karşısında sık sık zorluklarla karşılaşmaktadır. Afganistan, Irak, Suriye ve Filistin meseleleri ile İngiltere, Almanya ve Fransa arasındaki gerilimler, Avrupa'nın bu idealleri ne ölçüde sürdürebildiğinin önemli örnekleridir. Mülteci krizi, iklim değişikliği ve ekonomik dengesizlikler gibi küresel sorunlar karşısında Avrupa ülkeleri arasında dayanışma ve adil paylaşım sağlama konusunda ciddi zorluklar yaşanmaktadır. Bu durum, Avrupa kozmopolitizminin yalnızca teorik olarak değil, pratikte de bu idealleri sürdürme kapasitesinin sorgulanmasını gerektirmektedir.

Aybars Öztuna, "Kant ve Avrupa" <https://www.fikirtepe medya.com/felsefe/kant-ve-avrupa/>
(Yayın Tarihi: 1 Ekim 2024).